

Toegankelijk Toetsen en Examineren | Ruimer Denken: nu vasthouden en doorpakken!

Auteurs: deelnemers Netwerk Toegankelijk Toetsen & Examineren hoger onderwijs en mbo 2020

Het Netwerk Toegankelijk Toetsen en Examineren richt zich op flexibele en toegankelijke toetsing en examinering in het ho en het mbo. De netwerkleden maken zich sterk voor meer mogelijkheden bij onderwijsinstellingen rondom het aanbieden van alternatieve toetsvormen voor studenten met een ondersteuningsvraag. Met de uitbraak van het coronavirus in het voorjaar 2020, moesten onderwijsinstellingen in 'no time' op zoek naar alternatieve toetsvormen. Nu is het zaak om ook deze innovatieve ontwikkelingen vast te houden en door te pakken!

Studenten met een handicap, chronische ziekte of ondersteuningsvraag hebben, op grond van de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte ([Wgbh/cz](#)), recht op geschikte en noodzakelijke aanpassingen. Ook het in 2016 geratificeerde [VN-verdrag](#), inzake personen met een handicap, verplicht de onderwijsinstellingen om inclusie actief te bevorderen. De aangenomen [motie Westerveld](#) in juni 2019 was daaropvolgend een geweldige steun in de rug.

Alternatieve toetsvormen voor meer inclusiviteit

30% van de studenten in het hoger onderwijs heeft een functiebeperking en 10% van de studentenpopulatie ondervindt belemmeringen bij het studeren ([ResearchNed, 2012](#)). Dit maakt dat zij in lang niet in alle gevallen uit de voeten kunnen met de aangeboden toetsvorm. Vaak doen deze studenten tevergeefs een beroep op een opleiding voor een alternatieve toetsvorm die dezelfde competenties toets. Het ontbreekt soms aan mogelijkheden, middelen of tijd om een alternatief te realiseren. Toch is het belangrijk dat dit wel gebeurt. Niet alleen studenten met een functiebeperking hebben baat bij aanpassingen in onderwijs of tentaminering; ook studenten met mantelzorgtaken, jonge ouders of studenten in gendertransitie hebben ondersteuningsvragen. Sinds de coronacrisis (voorjaar 2020) hebben we ervaren dat de onderwijsinstellingen hun flexibiliteit en slagkracht enorm hebben vergroot wat betreft kennis en ervaring met het aanbieden van alternatieve toetsvormen. In zekere zin, een geluk bij een ongeluk. Maar hoe kun je dit 'incident' benutten als duurzame verandering? En hoe blijf je oog houden voor de uitdagingen voor studenten met een ondersteuningsvraag binnen de nieuwe toetsvormen?

Aangenomen motie rondom alternatieve toetsvormen

In het voorjaar van 2019 is [de motie van het lid Westerveld](#) aangenomen. Deze motie verzoekt de minister om, in gesprek met onderwijsinstellingen, te garanderen dat opleidingen altijd alternatieve toetsvormen beschikbaar stellen

en het bestaan hiervan breed onder de aandacht brengen bij hun studenten. Enkele onderwijsinstellingen grepen de motie aan voor een goed intern gesprek; anderen legden deze terzijde in afwachting van verdere wetgeving. Deelnemers van het Netwerk Toegankelijk Toetsen en Examineren voelden zich gesteund en geïnspireerd door de motie en hebben zich gebogen over de vragen: Hoe kunnen onderwijsinstellingen hun beleid en toetsorganisatie inclusiever inrichten? Hoe hebben wij dat zelf eigenlijk gedaan?

Verbeteren of vernieuwen van het bestaande toetsprogramma

Volgens de meeste deelnemers is het belangrijk om je te realiseren vanuit welke invalshoek je de verandering voor een meer inclusief en toegankelijk toetsprogramma in gang wilt zetten:

1. Wil je het huidige toetsen en toetsprogramma verbeteren? of
2. Wil je het bestaande toetsprogramma vernieuwen?

Bij verbeteren gaat het om het aanpassen of optimaliseren van een bestaande toetssituatie: hoe en waar kan het beter binnen de bestaande kaders? Bij vernieuwen worden de kaders zelf ter discussie gesteld en is er een intentie om een fundamenteel nieuwe situatie te creëren: een vernieuwde 'realiteit' die nieuwe kansen biedt. De keuze voor verbeteren of vernieuwen is geen kwestie van 'goed of fout'. Het is afhankelijk van factoren en drijfveren zoals:

- intenties van de initiatiefnemer;
- de huidige situatie in de onderwijsinstelling;
- het gewenste eindresultaat;
- de beschikbare praktische mogelijkheden in tijd, expertise en middelen.

Overwegingen voor het verbeteren of vernieuwen van het bestaande toetsprogramma

In Tabel 1 zijn overwegingen opgenomen voor het kiezen voor verbeteren of vernieuwen van het toetsprogramma. Beide invalshoeken hebben zowel voor- als nadelen. De overwegingen zijn opgesteld door de deelnemers van het Netwerk Toegankelijk Toetsen en Examineren.

Voordelen van verbeteren	Nadelen van verbeteren
<ul style="list-style-type: none"> • Mogelijkheid om te starten met een pilot alternatief toetsen • Kans om ervaring op te doen, te testen en bij te stellen • Curriculum kan behouden blijven • Wat goed is, kan behouden blijven • Sneller beschikbaar resultaat voor studenten bij wie de urgentie hoog is. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bij gebrek aan een gemeenschappelijke visie op toetsbeleid en inclusie kan ongelijkheid ontstaan • Risico om de samenhang kwijt te raken • Risico om voort te bouwen op een ongeschikt fundament • Het effect van kleine wijzigingen is vaak gering.
Voordelen van vernieuwen	Nadelen van vernieuwen
<ul style="list-style-type: none"> • Fundamentele discussie omtrent inclusief toetsen in relatie tot het gehele onderwijs (WHY & HOW) • Bouwen aan een gemeenschappelijke visie, leidt tot meer samenhang en eenduidigheid in zowel toetsprogramma als uitvoering • Gemeenschappelijke taal omtrent inclusie • Inclusief toetsen zorgt voor gelijkheid en gelijkwaardigheid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kost veel meer tijd voor draagvlak • Het levert veel meer discussie op • Mogelijk is het noodzakelijk om het gehele curriculum te herzien • Momenteel is er nog te weinig kennis over toegankelijk, inclusief toetsen in Nederland • Implementatie zorgt voor nieuwe uitdagingen.

Tabel 1: Voor- en nadelen van het verbeteren of vernieuwen van een bestaand toetsprogramma (niet uitputtend).

Vier ondersteunende vragen rondom toegankelijk toetsen en examineren

De coronacrisis kan voor onderwijsinstellingen 'het momentum' zijn om na te denken over het eigen toetsprogramma. Retrospectief kan men zich afvragen welke flexibiliteit de crisis heeft gebracht. Wat heeft het gekost? Wat heeft het opgeleverd? Stel nu dat jij, in het belang van studenten met een functiebeperking of ondersteuningsvraag, graag wil doorgaan op de ingeslagen weg, hoe kun je dat dan doen? Deelnemers van het netwerk delen hieronder de vragen die zij zichzelf hebben gesteld, voordat ze intern de discussie aangingen:

- 1. Droom:** Wat wil ik graag bereiken als het gaat om het realiseren van meer toegankelijk en inclusief toetsen en examineren?
 - Waar droom ik van? Wat is mijn ideaalbeeld?
 - Voor wie is het een voordeel als mijn droom wordt gerealiseerd?
- 2. Ambitie:** Zet ik in op verbeteren of vernieuwen?
 - Verbeteren kun je in gang zetten via een pilot. Zoek medestanders: waar en met wie zou je een pilot kunnen opzetten? Welke opleiding kan hierin een voortrekkersrol vervullen?
 - Vernieuwen kan door het aanzwengelen van een fundamentele discussie over inclusief onderwijs en alternatief toetsbeleid.
- 3. Niveau:** Op welk niveau in mijn instelling wil ik aan de slag: op instellings- of opleidingsniveau?
 - Beleidsniveau: denk aan het betrekken en informeren van het management, zoals het College van Bestuur, maar ook externe stakeholders. Of aan het schrijven van een prikkelend discussiestuk of een interne beleidsnotitie. Maak een analyse van diverse interne visiedocumenten op inclusiviteit en toegankelijkheid. Leg deze naast de wet en het referentiekader van de Commissie Maatstaf.
 - Opleidingsniveau: denk aan het informeren en betrekken van docenten en studenten. Ga in gesprek met toetsconstructeurs en examencommissies. Bespreek wat er nodig is qua expertiseontwikkeling; evalueer hoe er is gereageerd op de coronacrisis, wat heeft dat gekost aan moeite en inspanning? Wat heeft het opgeleverd?
- 4. Strategie:** Hoe wil ik de verandering in gang zetten: Top-down of ga ik voor bottom-up?
 - Denk terug aan een succesvolle innovatie die je misschien eens eerder in gang hebt gezet, of die je hebt ervaren: wat kun je ervan leren?
 - Hoe kun je die ervaringen benutten bij wat je nu graag wilt bereiken?

Praktijkvoorbeelden

Hieronder worden twee praktijkvoorbeelden beschreven die aansluiten bij de bovenstaande ondersteunende vragen.

Aansluitend bij 'ambitie' en 'strategie'

Sara Struik is Onderwijskundige bij het HAN Studiesuccescentrum voor Training en Coaching | Bedrijfskunde. Samen met collega's zoekt zij naar vernieuwingen in het onderwijs. Bij het nadenken over alternatieve toetsvormen sluiten zij aan bij de fundamentele discussie die al in de instelling wordt gevoerd.

Inclusief toetsen vraagt om een fundamentele mentaliteitsverandering. Toetsing wordt veel toegankelijker wanneer de leerdoelen/leeruitkomsten leidend zijn en niet de toetsvorm (Struik, Jansen en Büscher-Touwen, 2019). In de Experimenten Leeruitkomsten wordt hiermee geëxperimenteerd door deeltijdopleidingen. Studenten tonen aan dat ze aan de beoordelingscriteria voldoen op een wijze die bij hen passend is en op het moment dat ze de vaardigheden, kennis en attitude verworven hebben.

Een aantal opleidingen van de HAN biedt bijvoorbeeld kennistoetsen aan op vier of vijf momenten per jaar. Studenten kunnen zelf kiezen wanneer ze het tentamen maken (maximaal twee kansen per jaar). Een andere HAN-opleiding biedt studenten elke eerste maandag van de maand de mogelijkheid een scriptie of opdracht in te leveren. En er wordt steeds meer gewerkt met portfolio's waarin studenten de vrijheid krijgen zelf materiaal in te leveren waarmee ze de beoordelingscriteria aantonen. Dit geeft studenten veel 'vormvrijheid'.

Betere resultaten en minder werkdruk

Uit ervaringen binnen deze voltijd- en deeltijdopleidingen op de HAN blijkt dat deze 'vrijheden' leiden tot betere resultaten, minder herkansingen en minder derde kansaanvragen. Hierdoor vermindert de werkdruk van zowel docenten als studenten en vermindert faalervaringen. De kwalificaties vormen de basis voor de toets.

Aandachtspunten

Belangrijk hierbij is dat er gedacht wordt vanuit de mogelijkheden van de student (op welke manier en op welk moment kan de student goed laten zien dat hij kennis, vaardigheden etc. beheerst?) in plaats van vanuit een vaststaande toetsvorm. Daarbij is goede begeleiding cruciaal: studenten moeten gezien worden en samen kan geëxperimenteerd worden met aanpassingen. De mogelijkheden hoeven niet altijd ingewikkeld te zijn: het weghalen van tijdsdruk, het inlassen van een pauze voor het strekken van de benen, wat meer voorbereidingstijd of spreiding van tentamens kunnen vaak al veel hulp geven.

Aansluitend bij 'niveau' en 'strategie'

Lucia Pleij, is Faalangsttrainer en werkzaam bij het Steunpunt Dyslexie & Dyscalculie van het Studiecentrum NOVA college in Hoofddorp. Zij zoekt voortdurend naar mogelijkheden voor verbetering en begint bij de student zelf. Van daaruit betreft ze zoveel mogelijk collega's. Ze werkt bottom-up aan het vergroten van inclusie door bewustwording en het verzamelen van goede voorbeelden.

Student goed in beeld voor snelle en adequate hulp

Wij zien verschillende studenten met een studiebelemmering of het nu gaat om faalangst of dyslexie. Het kan aan verschillende facetten liggen waardoor een student wel of niet de juiste hulp krijgt. Mijn advies is: Krijg allereerst de student goed in beeld. Ga in gesprek met de student om erachter te komen welke belemmeringen er spelen. Doe dit het liefst zo vroeg mogelijk in de opleiding. Zorg ook dat bij de student bekend is dat er een probleem bestaat. Dit zorgt ervoor dat je snel de adequate hulp kunt bieden. Werk samen met een coach/trajectbegeleider of SLB'er/mentor die de student gedurende de schoolloopbaan kan ondersteunen, adviseren en waar nodig bijsturen.

Een goed voorbeeld om de student al vroeg in beeld te krijgen is door bij een intake/of aanmelding te vragen naar mogelijke belemmeringen. De studenten kunnen op basis hiervan worden ingedeeld in 'onderwijsprofielen' (0= geen begeleiding nodig, 1= lichte onderwijsbegeleiding nodig, 2 = intensieve onderwijsbegeleiding nodig). Zo is vanaf het begin bekend wat er speelt, wat de problematiek inhoudt en welke contactpersoon binnen de school hieraan gekoppeld kan worden.

Zorg dat je alles samen met de student in beeld hebt. Wat kan de school doen en wat moet de student zelf kunnen oplossen? De motie is voor mij een steun in de rug bij het werk dat ik doe. Accepteer gewoon dat er studenten met hulpbehoefte er zijn. En kijk wat je als school kunt bieden (met de grenzen van de mogelijkheden van de organisatie).

Tips voor de uitvoering van een toegankelijk toetsprogramma

Nu het belang en de urgentie van toegankelijke toetsing en examinering duidelijk zijn, heeft het Netwerk Toegankelijk Toetsen en Examineren een aantal tips en succesfactoren op een rij gezet voor het ontwikkelen van een goed toegankelijk toetsprogramma:

- Betrek de studenten vanaf het begin: zij weten uit ervaring wat ze nodig hebben.
- Ga gezamenlijk op onderzoek uit, experimenteer. Blijf er met elkaar over in contact. Dit borgt ook de validiteit en betrouwbaarheid van de toets.
- Houd het doel voor ogen: inclusiviteit en toegankelijkheid zijn het doel, niet de toetsvormen, planning of organisatie.
- Deel informatie en ervaringen met elkaar. Zowel intern als extern.
- Communicatie is cruciaal: zorg dat zowel medewerkers als studenten op de hoogte zijn van beleid en mogelijkheden.
- Ontwikkel toetsen en het toetsprogramma op basis van dat wat studenten moeten laten zien (de leeruitkomst). Mogelijke toetsvormen, planning en organisatie volgen daarna. Dit zijn slechts middelen.
- Faciliteer docenten en examinatoren om een goede, inclusieve toets(mogelijkheden) te ontwikkelen.
- Durf te vertrouwen en durf los te laten: te veel toetsen en te strak vasthouden aan toetsvormen en planning zorgen vaak voor een schijncontrole.

Tot slot

Toegankelijk toetsen en examineren is heel hard nodig: ruimer denken, kan, mag en moet!

We hopen dan ook dat onder andere de motie Westerveld je tot steun in de rug is en dat dit artikel je heeft geïnspireerd, geëngageerd en geactiveerd tot het aanzwengelen van een goed gesprek in je organisatie omtrent inclusiviteit en toegankelijk toetsen. E-mail ons je good practices, werkwijze, vragen en/of ideeën. We bespreken ze graag in ons Netwerk Toegankelijk Toetsen en Examineren. Vind je het leuk om aan te sluiten, dan ben je uiteraard van harte welkom. Lees meer over het [Netwerk Toegankelijk Toetsen en Examineren](#).

Bronvermelding

- Jaspers, M. B., & Heijmen-Versteegen, I. L. (2005). Toetswijzer, competentiegericht begeleiden & beoordelen in het Hoger Onderwijs. Fontys Hogescholen, afdeling Onderwijs.
- Scheerens, J., Brouwer, A., & Sanders, P. Fundamentele vragen over examens en toetsen. Utrecht: Oberon.
- Sluismans, D., & Dochy, F. (1998). Alternatieve toetsmethoden in studentgericht onderwijs. Tijdschrift voor Hoger Onderwijs, 16(4), 229-233.
- Struik, S., Jansen, J., & Büscher-Touwen, M. (2019). Onderwijs op basis van leeruitkomsten. Hoger onderwijs management, (2), 8-12.

Neem voor meer informatie contact met ons op!

ECIO, Expertisecentrum inclusief onderwijs, informeert, adviseert en ondersteunt universiteiten, hogescholen en het mbo bij vraagstukken rondom inclusief onderwijs en studentenwelzijn. We gaan graag met je in gesprek om te kijken wat het beste past bij jouw organisatie.